

Исследована система заграничного ангажементу італійських певців і музикантів для одеської сцени во взаємозв'язі її структурних компонентів: антрепренер – зарубіжний кореспондент – театральне агентство – італійська музикально-театральна преса. Увага уделена участю одеського італійського союзу в забезпеченні повсякденної діяльності оперних труп.

Ключевые слова: італійська опера, італійська трупа, антрепренер, театральне агентство, музикально-театральна преса, італійська діаспора.

Batsak Konstantyn Jurevyč, kandydat ystoryčeskyx nauk, docent, dyrektor Ynstytuta yskusstv Kyevskoho unyversyteta ym. Borysa Hrynčenka

The features of the Italian opera troupes forming and activity providing in Odesa theatre in 1820 – the beginning of 1870 s

The Italian opera of the city of Odessa as the unique art phenomenon is grateful its more than the centenary history not only to the provincial authorities supporting in every possible way, and also to the experience and the mobility of the local impresarios.

The close acquaintance with the Italian theatrical business, knowledge of the specificity of the opera engagement, and also the presence of their personal contacts in the musical-theatrical environment on the Apennines have formed the advantage of the impresario-the former performers or opera directors.

The Italian troupes have got the notable support of the representatives of the local Italian diasporas in Odessa which members not only were the habitués of the opera performances, but helped to deliver by sea the goods for the theatre by their own ships, worked as a scene painters, belonged to the different attendants (scene workers, tailors, seamstresses, hairdressers, supervisors, watchmen etc.).

The Italian actors arrived usually to Odessa overland, spending on the journey huge material and physical resources, crossing some frontiers in a way. With distribution of the steamship communication the majority of them has chosen this more convenient and faster way passed the channel of Danube or provided moving through the Black sea Passages.

The considerable part of the actors and musicians arrived to Odessa together with their families. Unmarried woman-singers went accompanied by their parents in hope to find in this rich seaport favorable matrimonial party.

The essential part of the enterprise budget was spent for fee of the Italian theatrical agencies located in Milan, Bologna, Cremona and other Italian cities. They not only carried out troupes' selection, but also created the Odessa enterprise positive image in the local musical-theatrical press. The complementary withdrawals about the Odessa theatre in the Italian periodicals supported constant interest of the musicians' and singers' professional guild of Italy best representatives to Odessa as a potential place of their musical talents application.

Key words: the Italian opera, the Italian troupe, the entrepreneur, the theatrical agency, the musical-theatrical press, the Italian diasporas.

Надійшла до редакції 4.11.2015 р.

УДК 792.2(477.6)«190/192»

Демідко Ольга, аспірантка
Маріупольського державного університету

ТЕАТРАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО ПІВНІЧНОГО ПРИАЗОВ'Я ПОЧАТКУ ХХ СТ.: ШЛЯХИ РОЗВИТКУ

Досліджено розвиток театального мистецтва Північного Приазов'я на початку ХХ ст., розглянуто репертуар, внесок гастролуючих труп та розвиток благодійної діяльності театральних працівників. Проаналізовано особливості державної політики в галузі театальної справи у часи Громадянської війни (1917-1920-ті рр.) і перші роки радянської влади.

Ключові слова: театральне мистецтво, Північне Приазов'я, репертуар, гастролі, аматори, політика.

В останні десятиліття неабиякого значення набули об'єктивні підходи та поглиблений інтерес до питань національного відродження і наукового переосмислення певних історично обумовлених особливостей культурного поступу в Україні. Зокрема, переоцінка театального мистецтва, його місця і ролі в духовному розвитку окремого регіону дає можливість виявити світоглядні орієнтації суспільної свідомості. Північне Приазов'я вирізняється специфічною театальною культурою, вивчення якої є актуальним сьогодні, оскільки сприяє формуванню більш повної картини історико-культурного життя України.

Мета статті – дослідити особливості театального мистецтва Маріуполя та Бердянська початку ХХ ст. у контексті загального розвитку культурного середовища Північного Приазов'я.

Деякі аспекти діяльності театральних закладів Північного Приазов'я у вказаний період знайшли своє відображення в працях В. Константинової, І. Лимана, Є. Денисова, В. Михайличенка, Н. Тишакова, О. Петрова, Л. Чуприк, Л. Яруцького. Загальні особливості розвитку театральної культури України початку ХХ ст., театральні стилі, специфіку взаємодії державної політики і театральної справи розглянуто у дослідженнях Г. Веселовської, Г. Дутчак, І. Романько, М. Семчишина. Проте, у вітчизняній науці вказаній проблемі не приділено належної уваги. Відсутність спеціального історико-культурологічного дослідження та об'єктивного наукового вивчення теми обумовлює актуальність представленої статті.

На початку ХХ ст. підвищилося ідейне і просвітницьке значення сцени провінційних театрів. Театральна сцена була не лише центром громадського життя міст Північного Приазов'я, але й своєрідним клубом, де зустрічалися мешканці міст незалежно від різниці в соціальній приналежності. Театр виступав засобом спілкування з героями п'єс, улюбленими акторами, знайомими і незнайомими відвідувачами. Разом із тим театральні заклади виконували освітню функцію, часом більш ефективно, ніж бібліотеки та лекції. У Маріуполі вистави йшли на кількох сценах. Новий господар Концертної зали І. Уваров називав свій театр «Ренесанс», «Гротеск», «Прогрес», але для всіх маріупольців він зберігав свою першу назву і залишався «Зимовим». Якщо в театрі Уварова завжди виступала російська трупа, то в театрі братів Яковенків – українська [21; 274]. У місті працював і театр «Солей», де виступала переважно єврейська опереткова трупа. Драматичні вистави, концерти оперних співаків влаштовувалися у концертній залі готелю «Континенталь», Народному домі при заводі «Нікополь», залі Маріупольського громадського зібрання [7; 128]. Водночас театральні вистави успішно проходили на сценах кінематографічних театрів «Гігант» і «Колізей». Функціонування в Маріуполі декількох театральних сцен створювало умови для формування театральних сезонів, приїзду гастролерів, а також розвитку місцевих аматорських колективів.

Театральна справа Бердянська на початку ХХ ст. активно продовжувала свій розвиток. У 1905-1907 рр. підприємець А. Гурський взяв в оренду і облаштував у місті названий його ім'ям сад, де побудував критий дерев'яний театр з партером. Бердянський викладач чоловічої гімназії В. Шумі згадував, що «гімнастична зала влітку перетворюється на театр для учнівських вистав, які охоче відвідує публіка. Крім того, є два міських театри: один – зимовий – в місті, інший – літній – в саду, розташований за версту від міста» [1; 363]. Отже, у місті діяли 2 театри: зимовий міський та літній приватний (Гурського). Обидва мали електрику, а це був, безперечно, привабливий чинник і для глядачів, і для акторів та організаторів видовищних заходів.

Становище театру в Маріуполі визначалося політикою міської адміністрації. Так, навесні 1904 р. міська дума Маріуполя орендувала в І. Уварова Зимовий театр на 6 років. Власник театру отримував від міста щорічно 2 тис. руб. орендної плати, але повинен був перебудувати і поліпшити концертну залу. Влітку І. Уваров міг користуватися театром на свій розсуд, а взимку ним розпоряджалося місто. Була створена спеціальна театральна комісія, що укладала угоди з театральними колективами, – театр здавали їм безкоштовно [21; 223]. Це притягувало до Маріуполя чимало цікавих театральних труп; мешканці міста могли ознайомитися з різноманітними театральними об'єднаннями, в яких брали участь талановиті українські, російські та іноземні актори.

У травні 1906 р. місто відвідали з оперним турне відомі артисти імператорських театрів Н. Єрмоленко-Южина і Д. Южин. Видатний співак Д. Южин дитинство провів у Маріуполі, тому не міг не виступити в рідному місті. Маріупольці отримали задоволення від талановитої гри свого земляка. Спокушена в театральному мистецтві маріупольська публіка високо оцінила і феноменально красивий голос Н. Єрмоленко-Южиної – драматичне сопрано, яким вона бездоганно володіла. Вистави російською мовою «Тоска», «Фауст», «Євгеній Онєгін», «Вертер», «Пікова дама» принесли нечуваний раніше прибуток – понад дві тисячі рублів. Театр сповна відчув, що таке аншлаґ. Приїзд солістів Большого театру до Маріуполя був сенсацією і незабутньою подією в культурному житті міста. Важливою особливістю вокального дуєту Южиних було те, що Д. Южин залишався не лише обдарованим і високопрофесійним співаком, але й прекрасним організатором театральної справи, мав навіть власну антрепризу. «Художня опера Д. Южина» приїздила до Маріуполя у 1911 та 1914 роках і виступала з великим успіхом [7; 128].

29 грудня 1906 р. на сцені театру І. Уварова вперше виступила трупа російських драматичних артистів під дирекцією Я. Ліхтера з комедією «Кар'єра Наблоцького» В. Баратинського. Після вистави хор спільно з оркестром під орудою М. Свердлова представили великий різнохарактерний дивертисмент [16].

Упродовж 1900-1910-х рр. в одному культурному просторі у театральній практиці України співіснували і конкурували між собою традиційне мистецтво, апологетами якого виступали ідеологи

народництва, модерністські течії та ранній авангард – футуризм. Однак мариупольська публіка не була підготовлена до сприйняття новаторських п'єс.

1 травня 1908 р. дирекція та режисуря В. Мейерхольда і Р. Унгерна вперше представила в Маріуполі новинку сучасної літератури відомого автора К. Гамсуна «У царських врат». Гастролі В. Мейерхольда тривали протягом п'яти днів, але їх не можна було назвати касовими. У репертуарі трупи були класичні п'єси Г. Ібсена, К. Гамсуна, Г. Гауптмана. Рецензент під псевдонімом Бета зазначав, що гастролі Товариства нової драми, безсумнівно, стали видатним явищем в анналах театального життя приазовського міста, внесли свіжий струмінь, відмовившись від старих форм виконання, позаяк мали за мету зобразити життя таким, як воно є. Але, «на жаль, наша публіка не зуміла оцінити в повну силу дорогі декорації, суворо витриману стабільність гри, і спектаклі не показали того рівня відвідуваності їх публікою, якого вони, без сумніву, заслуговували» [8; 3].

Улітку 1908 р. антрепренер М. Кононенко запросив М. Кропивницького приїхати до Маріуполя. Марко Лукич дав згоду. У міській газеті «Мариупольская жизнь» повідомлялося, що М. Кропивницький приїздить на гастролі і виступить у ролі Виборного («Наталка-Полтавка»), Карся («Запорожці за Дунаєм»), а у виставі «Доки сонце зійде – роса очі виїсть» зіграє одразу дві ролі – колишнього селянина-кріпака Максима Хвортуні й поміщика Воронова. Вистави мали проходити у приміщенні театру братів Яковенків і всі квитки були розкуплені. Неперевершений майстер сцени цілковито виправдав очікування публіки, яка постійно щиро нагороджувала гру М. Кропивницького бурхливими оплесками, що переходили в овації. Вистави пройшли при переповнених залах [21; 205]. Через репертуар «батько української сцени» показував глядачеві реалістичну правду дійсності, розкривав соціальні пороки і протиріччя тогочасного життя, чим завоював безліч прихильників.

Показово, що згідно з публікаціями на сторінках періодичної преси, на початку ХХ ст. відвідування театру заохочувалося: зокрема, 15 жовтня 1911 р. мариупольськими аматорами драматичного мистецтва була представлена вистава «Журба», драма в п'яти діях, автором якої був І. Шпажинський. І у зв'язку з тим, що вистава проходила у службовому приміщенні зборів мариупольського порту, до якого діставатися було незручно, організатори вистави замовили спеціальний поїзд із міста до порту для міських відвідувачів. Проїзд був безкоштовним [9; 3].

Значну роль у культурному і громадському житті регіону відігравали аматорські театри. Активістами й ініціаторами виступали представники інтелігенції, які, маючи освіту й певну культурну підготовку, намагалися ставити життєво значущі п'єси. Серед таких театрів були й благодійні, котрі влаштовувалися інтелектуальною елітою заради прагнення зблизитися з народом, а також з метою моральної підтримки й просвітництва в середовищі нижчих, тобто простих верств населення. Вартість квитків у них була набагато нижча, ніж у професійних театрах, що сприяло залученню до театру широких верств населення. Зокрема, голова Бердянського аматорського музично-драматичного гуртка Р. Рогов у листі від 1904 р. пропонував поставити низку вистав із благодійною метою, щоб збори з них пішли на користь постраждалим у війні на Далекому Сході [19]. Таким же чином 16 листопада 1911 р. у театрі Уварова відбулась благодійна вистава за п'єсою А. Чехова «Дядя Ваня». Зібрані кошти передали Товариству піклування про дітей [10; 3]. А 19 листопада 1911 р. у цьому ж театрі показували іншу виставу, збір коштів з якої надіслано на користь талмуд-тори – початкової школи для єврейських дітей, переважно незаможних батьків. Було поставлено 2 п'єси: «Столичне повітря» – комедія на чотири дії та «Поцілунок – перший і останній» – етюд в одній дії [11; 3]. Благодійна діяльність театральних працівників була спрямована переважно на допомогу хворим та бідним, а з початком I Світової війни пожертви, зібрані під час вистав, неодмінно йшли на користь постраждалих у результаті військових дій. Участь у благодійних виставах брали як аматори, так і професіонали. Зокрема, члени фізико-медичного товариства Бердянська підготували й показували виставу на користь хворих туберкульозом [20].

Заїжджі трупи мандрівних театрів почали з'являтися в регіоні дедалі частіше. Несподіванкою для мариупольців стали гастролі алжирської актриси Галіми у квітні 1912 р. Вона виконала кілька вокальних номерів, причому своїм унікальним голосом імітувала гру на флейті окаріна. Виконавиця майстерно представила бездоганну імітацію інструментальної музики. Проте публіці найбільше сподобалися виконані чарівною Галімою танці, особливо національний алжирський танець, в якому актриса продемонструвала граціозність і пластику. Її виступ вразив театральних глядачів міста своєю оригінальністю [12; 3].

У грудні 1912 р. мариупольці в театрі Уварова щиро вітали трупу імператорського театру з Токіо, який привіз виставу «Прислуга Отаке». Особливо вразила своєю грою японська актриса Ганако [13; 3]. Гастрольні тури все частіше радували шанувальників Мельпомени в Приазов'ї і наприкінці 1912 р. італійська трупа Гонсалеца у театрі Уварова познайомила мариупольців із класичним оперним репертуаром [14; 3].

Гастрольне життя Маріуполя рясніло афішами, в яких анонсувалося прибуття до міста «труп російської драми і комедії дирекції Є. Махоткіна», «української трупи під управлінням Л. Сабініна», «Харківської фарсово-опереткової трупи дирекції Б. Бродерова» та ін. [7; 128].

Незважаючи на постійне поширення і вдосконалення сценічного мистецтва, кінематограф поступово витісняв театр. У періодиці все частіше зустрічаються афіші з кінематографічними картинками, і все менше є оголошень про театральні вистави. До того ж I Світова війна завдала великої шкоди подальшому розвитку театральної справи. Зменшилася кількість мандрівних і гастролуючих театрів, майже припинили свою діяльність і місцеві аматорські драматичні гуртки. І все ж театральне життя регіону навіть в умовах війни не припинилося. У 1914 р. у літньому театрі Бердянська виступав джазовий оркестр під керівництвом Л. Утьосова. Завдяки збереженим афішам встановлено, що у 1915 р. на сцені цього театру йшли вистави місцевого аматорського музично-драматичного гуртка російською мовою: драма «Мати майбутніх» (реж. М. Коралов), вистава-жарт «І ніч, і місяць, і любов» (реж. П. Полянський і Г. Феддерс), сцена в одній дії «Весілля» (реж. Г. Феддерс) [3], комедія-жарт «Як вони кинули курити» (реж. І. Соколовський), мініатюра «Лицар індустрії» (реж. І. Гольберг), водевіль «Простушка і вихована» (реж. П. Полянський) [4], драма «Серце чоловіка» (реж. М. Коралов) [5]. При цьому 75% зароблених коштів від проведених вистав відправляли на обладнання Міських лазаретів для поранених воїнів, що було добрим прикладом для інших благодійників.

30 травня 1915 р. на сцені літнього театру А. Гурського Бердянський музично-драматичний аматорський гурток поставив комедію відомого британського гумориста Джерома К. Джерона «Міс Гобс» (реж. Г. Феддерс), доповнивши її ще й музичною програмою, підготовленою силами музичного відділу гуртка [6].

Національно-визвольна боротьба українського народу, починаючи з 1917 р., суттєво посприяла розвитку театрального мистецтва, зокрема ліквідовано існуючі в Російській імперії дискримінаційні національні обмеження. До репертуару театральних труп, що діяли при місцевих «Просвітах», почала входити українська драматургія, антична класика, твори світової драматургії; вистави здійснювались і українською мовою. Так, 21 травня 1917 р. у театрі братів Яковенків відбулася постановка театральною секцією маріупольської всеукраїнської організації «Просвіта» драми О. Кобилянської «Дай серцю волю – заведе в неволю», що збирала переповнену залу [17; 3].

У роки Громадянської війни театральне життя в місті протікало строкато і тривало в надзвичайно складних умовах. Проте бурхливі політичні події 1917 р. не змінили вектор розвитку театральної справи у Північному Приазов'ї, хоча внесли нові риси до репертуару акторських колективів, стимулювали розвиток самодіяльних драматичних гуртків, сприяли залученню до театру робітників і дрібних службовців як глядачів і як учасників-виконавців. Політичні режими, що склалися в кожному місті, висували свої вимоги до театру, значно впливаючи на творчість акторів.

27-28 квітня 1918 р. у Бердянську відбулися гастролі відомого артиста, автора-авіатора, якого називали «чудо-людина з розв'язаним ротом» – Ю. Убейко. У квітні 1918 р. у Бердянську виступав і Український театр веселих мініатюр, яким керував артист-автор Є. Фразенко [2; 1]. Пізніше, у 1918 р., у Маріуполі відкрито театр в Олександрівському парку, хоча у той час у місті не було постійної театральної трупи, а працювали приїжджі колективи. Деякі з них, як, наприклад, трупа В. Барського, виступали в Маріуполі майже щороку. У репертуар трупи входили: класичні твори В. Шекспіра, Ф. Шиллера, М. Лермонтова, комедії («Поташ і Перламутр»), водевілі, драми («Нове життя», «Ланцюги», «Розбійники», «Крила зв'язані»), п'єси історичної тематики.

Важливою подією у культурному житті регіону став гастрольний візит 24 жовтня 1918 р. видатних акторів німого кіно В. Холодної та О. Рунича [15; 1].

Виступи гастролерів – українських, російських та іноземних зірок сцени – сприяли популяризації і збагаченню театральної культури, перетворенню Маріуполя та Бердянська в культурні центри регіону. Поступово репертуар Маріупольського й Бердянського театрів змінюється й урізноманітнюється: починає переважати так званий легкий жанр: оперета, водевіль, музична комедія, мініатюра. Зникає з репертуару українська та російська класика. В пресі повідомлялось про зниження театральних смаків публіки, тяжіння до розважальних жанрів. Але, незважаючи на загальнодержавні проблеми, театральне життя в регіоні залишилося жвавим. Так, коли 1918 р. до Маріуполя приїжджає Товариство московських оперних артистів і афіші сповіщають про «Фауста», «Демона», «Травіату», «Кармен», «Євгенія Онегіна», вистави йшли з великим ажіотажем та успіхом.

В умовах утвердження радянської влади суспільство розвивалося в атмосфері нагляду і постійного контролю громадської думки, суспільних настроїв та авторських позицій, наслідком чого

стала тотальна ідеологізація, у тому числі й мистецтва. Цілеспрямовано сприяючи розвиткові театрального життя, держава намагалася якнайширше використовувати цей вид мистецтва можливого впливу на людей в справі агітації та пропаганди. Згідно з наказом влади та постановою ВЦВК РСФРР «Про облік сценічних і театральних працівників» від 1920 р., поширеною на Україну, артисти мали брати участь в агітаційних кампаніях, виставах на фронті, обслуговувати державні установи [18; 8]. Яскравим прикладом такого підходу до місії культурного впливу на маси слід вважати той факт, що 1921 р. Зимовий театр Маріуполя перейменовують у театр ім. Леніна. Пізніше, у 1924 р., аналогічну назву отримав Бердянський зимовий театр, де проводились загальноміські та районні заходи. На щастя, до репертуару театральних колективів регіону поступово поверталася українська, російська й зарубіжна класика, до якої складніше було підходити з цензурними претензіями.

Загалом роль театрального мистецтва в радянські часи значно зросла. Однак загальнодержавні компартійні установки й вимоги, торкнувшись усіх сфер життя, не оминули і шляхетний театр, ставлення до якого ставало прагматичнішим. Тому й не дивно, що жоден з існуючих театрів Приазов'я не збагатився ні новими декораціями, ні реквізитом. Усе, що мали театральні заклади, застаріло, особливо стає помітною відсутність костюмів і гриму. Трагічним у житті маріупольського театру був холод у глядацьких залах: тільки деякі сміливці, справжні ентузіасти, ризикуючи своїм здоров'ям, могли грати в холодному, нетопленому приміщенні без пальто [7; 175]. Погіршення умов праці театральних працівників було пов'язано з тим, що у 20-ті рр. ХХ ст. театр опинився під повним офіційним контролем держави, яка не вважала за необхідне взяти на себе відповідні театральні витрати. Відсутність належної фінансової підтримки призвело до скрутного матеріального становища й невідворотного спаду театральної справи регіону.

Таким чином, мистецтво Мельпомени на теренах Північного Приазов'я початку ХХ ст. розвивалося попри труднощі, що виникали під впливом існуючих політичних режимів і відрізнялося існуванням професійних та аматорських колективів, широкою гастрольною діяльністю видатних майстрів сцени й різноманітним репертуаром. Виступи відомих гастролерів у Маріуполі і Бердянську сприяли вихованню у театральних працівників і глядачів регіону високих стандартів художнього сприйняття, що вплинуло на підвищення професіоналізму, збагачення репертуару. У зв'язку з загальнодержавними культуротворчими проблемами, соціокультурні умови, в яких працювали театральні заклади регіону, значно погіршилися – в репертуарі театрів був затребуваний «легкий» жанр. І все ж завдяки збереженню кращих зразків театральних традицій пріоритети в репертуарній політиці належали українській, російській та зарубіжній класиці.

Список використаної літератури

1. *Бердянська чоловіча гімназія (1901-1919 рр.)* / упоряд. : І. І. Лиман, В. М. Константінова // Матеріали з історії Бердянського державного педагогічного університету. – К. : Освіта України, 2007. –Т II. – 631 с.
2. *Бердянская жизнь.* – 1918. – 26 апр.
3. *Бердянский краеведческий музей.* – БКМ. – КП 26329 Д 10722. – Л. 1-1об.
4. *Бердянский краеведческий музей.* – БКМ. – КП 26330 Д 10723. – Л. 1-1об.
5. *Бердянский краеведческий музей.* – БКМ. – КП 26328 Д 10721. – Л. 1-1об.
6. *Бердянский краеведческий музей.* – БКМ. – КП 20813 Д 7730/2. – Л. 1-1об.
7. *Мариуполь и его окрестности: взгляд из XXI века* / Р. П. Божко, Т. Ю. Були, Н. Н. Гашененко и др. – Мариуполь : Рената, 2008. – 428 с.
8. *Мариупольская жизнь.* – 1908. – 6 мая.
9. *Мариупольская жизнь.* – 1911. – 26 окт.
10. *Мариупольская жизнь.* – 1911. – 16 нояб.
11. *Мариупольская жизнь.* – 1911. – 30 нояб.
12. *Мариупольская жизнь.* – 1912. – 16 апр.
13. *Мариупольская жизнь.* – 1912. – 17 дек.
14. *Мариупольская жизнь.* – 1912. – 29 дек.
15. *Мариупольский вестник.* – 1918. – № 46 – 23 окт.
16. *Мариупольский краеведческий музей.* – МКМ. – КП 4864 845-К. – Л. – 1-1 об.
17. *Мариупольское слово.* – 1917. – № 54. – 9 июня.
18. *Романько І. І.* Розвиток театрального мистецтва України в 1917–1920 рр. : автореф. дис. ... канд. іст. наук. : 07.00.01 – «Історія України» / І. І. Романько. – К., 1999. – 19 с.
19. *Експозиція Бердянського краєведческого музею.* – БКМ. – КП 3061 Д 729. – Л. 1-1об.
20. *Експозиція Бердянського краєведческого музею.* – БКМ – КП 14118 Ф 5967. – Л. 1-1 об.
21. *Яруцкий Л. Д.* Мариупольская старина: рассказы краеведа / Л. Д. Яруцкий. – М. : Сов. писатель, 1991. – 432 с.

References

1. *Berdyansk male high school (1901-1919)* / Liman I. I. & Konstantinova, V.M. (Eds.) // Materials from the history of the Berdyansk State Pedagogical University. – Kyiv : Osvita Ukrayini, 2007. – Т. II. – 631 p. – [in Ukrainian].
2. *Berdyansk life*. – 1918. – April 26. – [in Russian].
3. *The Berdiansk Municipal Local Lore Museum*. – BKM – KP D 10722.
4. *BKM – KP 26330 D 10723*. – [in Russian].
5. *BKM – KP 26328 D 10721*. – [in Russian].
6. *BKM – KP 20813 D 7730/2*. – [in Russian].
7. *Bozhko, R.P., Buly, T.U. & Ganeshenko, N.N* (Eds.). (2008). Mariupol and its surroundings: a glance from XXI century. Mariupol: Renata. – 428 p. – [in Russian].
8. *Mariupol life*. – 1908. – May 6. – [in Russian].
9. *Mariupol life*. – 1911. – October 26 – [in Russian].
10. *Mariupol life*. – 1911. – November 16. – [in Russian].
11. *Mariupol life*. – 1911. – November 30. – [in Russian].
12. *Mariupol life*. – 1912. – April 16. – [in Russian].
13. *Mariupol life*. – 1912. – December 17. – [in Russian].
14. *Mariupol life*. – 1912. – December 29. – [in Russian].
15. *Mariupol Gazette*. – 1918. – № 46. – October 23. – [in Russian].
16. *The Mariupol Municipal Local Lore Museum*. – MKM – KP 4864 845-K. – [in Russian].
17. *Mariupol word*. – 1917. – № 54. – June 9. – [in Russian].
18. *Romanko, I.* The development of theater art in Ukraine in 1917-1920. : Extended abstract for obtaining scientific degree of candidate of historic sciences: 07.00.01. «History of Ukraine». Kyiv, 1999. – 19 p. – [in Ukrainian].
19. *Exposition of BKM – KP 3061 D 729*. – [in Russian].
20. *Exposition of BKM – KP 14118 F 5967*. – [in Russian].
21. *Yarutskiy L. D.* Mariupol old times: stories of the local ethnographer. – M. : Sovetskiy pisatel, 1991. – 432 p. – [in Russian].

Демидко Ольга, аспірантка Маріупольського державного університету

Театральное искусство Северного Приазовья в начале XX в.: пути развития

Исследовано развитие театрального искусства Северного Приазовья в начале XX в., рассмотрены репертуар, вклад гастролирующих трупп и развитие благотворительной деятельности театральных работников. Проанализированы особенности государственной политики в области театрального дела во времена Гражданской войны (1917-1920 гг.) и в первые годы советской власти.

Ключевые слова: театральное искусство, Северное Приазовье, репертуар, гастроли, аматоры, политика.

Demidko Olga, aspirantka Mariupol's`kogo derzhavnogo universy`tetu

Theatrical art of North Pryazov at the beginning of XX century: ways of development

The article is dedicated to the development of theatrical art in North Pryazovye at the beginning of 20th century. The theatrical life of North Pryazovye has not been investigated yet as an original art phenomenon, and therefore, it demands for the detailed studying. There are the repertoire, the role of touring troupes and development of charitable activities of actors in the region described in the article as well. The information was collected from literature, newspapers and funds of local lore museums.

The study showed us the rising of ideological and educational value of the scene provincial theaters at the beginning of XX c. In Mariupol and Berdyansk worked several theaters, which created conditions for the formation of theater seasons, touring groups' arrivals and also the base for the development of local amateur groups. Performances of guest performers – Ukrainian, Russian and foreign stars of theater scene contributed to the promotion and enrichment of theatrical culture, transforming Mariupol and Berdyansk into the cultural centers of the region.

The author considers the features of the state policy in the sphere of theatrical art during the Civil War (1917-1920) and in the first years of Soviet government power. The Soviet government made a circle of attempts to use the theater in the business of agitation and propaganda as much as possible. In consequence with nationwide problems, the conditions which theater region institutions worked in, considerably got worsened because of the fact of the demand of entertaining genres in the repertoire of the theaters. Nevertheless, thanks to the safekeeping of the best examples of the theatrical traditions, the priorities in the repertoire policy were given to the Ukrainian, Russian and foreign classics.

In conclusion, it may be said also, that theater in North Pryazovye at the beginning of XX c., was developed, despite the complications that have been appeared under the influence of existing political regime and differed from others in the existence of various professional and amateur groups, wide touring guest activities of the prominent masters of the stage and diverse repertoire.

Key words: theatrical art, North Pryazovye, repertoire, tours, amateurs, politics.

Надійшла до редакції 6.10.2015 р.

**Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет**

**Department of education and science of Ukraine
Rivne State humanitarian university**

**УКРАЇНСЬКА КУЛЬТУРА:
МИНУЛЕ, СУЧАСНЕ, ШЛЯХИ РОЗВИТКУ:
наукові записки Рівненського державного
гуманітарного університету**

**UKRAINIAN CULTURE:
THE PAST, MODERN, WAYS OF DEVELOPMENT:
scientific messages of the Rivne state humanitarian university**

**Серія: *Мистецтвознавство*
Series: *Art Criticism***

**За загальною редакцією *В.Г. Виткалова*
Editor-in-Chief *V. Vitkalov***

**Засновано у 1995 році
Founded in 1995**

***Випуск 21*
*Issue 21***

**Рівне: РДГУ, 2015
Rivne: RDGU, 2015**

ББК 63.3(4Укр)-7
У45
УДК 94(477)

Засновник і видавець: **Рівненський державний гуманітарний університет**

Збірник зареєстрований Президією ВАК України як фахове видання з проблем мистецтвознавства (постанова № 2409/2 від 9.02.2000 р.) і перереєстрований як фахове видання з мистецтвознавства (постанова № 1-05/4 від 14.10.2009 р.)

Друкується за рішенням вченої ради РДГУ (протокол № 16 від 24 грудня 2015 р.)

Видання зареєстровано ISSN International Centre (Paris, FRANCE): ISSN № 2411-1546 (Print)

Свідectво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 15560-4032 Р.
Зареєстровано Міністерством юстиції України, наказ № 1489/5 від 18.08.2009 р.

Редакційна колегія:

Головний редактор: **Виткалов В.Г.** – кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри культурології Рівненського державного гуманітарного університету

- Баканурський А.Г.** – доктор мистецтвознавства, професор
Виткалов С.В. – кандидат мистецтвознавства, доцент, відповідальний секретар
Гончарова О.М. – доктор культурології, професор
Жилюк С.І. – доктор історичних наук, професор
Захарчук-Чугай Р.В. – доктор мистецтвознавства, професор
Іваницький А.І. – доктор мистецтвознавства, професор
Кияновська Л.О. – доктор мистецтвознавства, професор
Кравченко О.В. – доктор культурології, професор
Овсійчук В.А. – доктор мистецтвознавства, професор
Постоловський Р.М. – кандидат історичних наук, професор
Сабодаш Ю.С. – доктор культурології, професор
Супрун-Яремко Н.О. – доктор мистецтвознавства, професор
Троян С.С. – доктор історичних наук, професор
Федорук О.К. – доктор мистецтвознавства, професор

Українська культура : минуле, сучасне, шляхи розвитку : зб. наук. пр. : наук. зап. Рівнен. держ. гуманіт. ун-ту. – Вип. 21. Т. 1 / упоряд. В. Г. Виткалов ; редкол.: А. Г. Баканурський, С. В. Виткалов, О. М. Гончарова та ін. ; наук.-бібліогр. редагування наукової бібліотеки РДГУ. – Рівне : РДГУ, 2015. – 216 с.

ISSN 2411-1546

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ**

Рецензент: **Афанасьєв Ю.Л.** – доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри образотворчого мистецтва і дизайну Київського університету ім. Б. Грінченка

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

У збірнику вміщено статті науковців вищих навчальних закладів, присвячені розгляду історико-мистецької проблематики переважно західноукраїнських теренів. Певна частина матеріалу висвітлює різнобічні грані теоретико-методологічних проблем українського мистецтва. Окремий розділ складають повідомлення, огляди та рецензії.

Для науковців, студентів, аспірантів та усіх тих, хто цікавиться вітчизняною історико-мистецькою спадщиною.

ISSN 2411-1546

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2015

ЗМІСТ

<i>Виткалов В.Г.</i> Мистецька парадигма національної культурної політики крізь призму вітчизняного наукового пошуку	3
---	---

Розділ I. ІСТОРИКО-МИСТЕЦЬКА СПАДЩИНА УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ СВІТОВОГО КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ

<i>Бацак К.Ю.</i> Особливості формування та забезпечення діяльності італійських оперних труп у міському театрі Одеси 1820 – поч. 1870-х рр	8
<i>Демідко О.</i> Театральне мистецтво Північного Приазов'я початку ХХ ст.: шляхи розвитку	15
<i>Бермес І.Л.</i> Культуротворча сутність Галицького музичного просвітництва (перша третина ХХ ст.)	21
<i>Холодинська С.М.</i> Футуризм у контексті авангардного руху: від італійського досвіду до українських інваріцій	27
<i>Павленко Л.О.</i> Становлення та розвиток академічного бандурного виконавства в другій половині ХХ ст.	33
<i>Кравчук К.Г.</i> Художнє життя та мистецькі процеси у м. Хмельницькому кінця 1980 – початку 1990-х років	38
<i>Марченко В.В.</i> Утвердження статусу акордеона як професійного інструмента у сольному й ансамблево-оркестровому виконавстві у 1950-1970-х рр.	43
<i>Іваненко С.О., Мархайчук Н.В.</i> Невідомі сторінки історії Харківської мистецтвознавчої школи 1920-1930-х рр. Михайло Зубар	48
<i>Ізваріна О.М.</i> Біографія В. Йориша у світлі архівних документів 20-х років ХХ століття: історико-культурна ретроспектива	56
<i>Гуляєва О.В.</i> Виникнення та розвиток мистецтва авангарду у художньому житті Півдня України початку ХХ століття	60
<i>Щербань А.</i> Політичний чинник впливу на трансформацію орнаменталізації традиційної кераміки лівобережної України	64
<i>Піщанська В.М.</i> Придніпровський декоративний розпис у мистецтві українського козацтва XVII-XVIII століть	68
<i>Якимечко Л.М.</i> Декоративний розпис Параски Хоми в контексті народного мистецтва Покуття	73
<i>Молчко У.Б.</i> Концертне життя Львова початку ХХ сторіччя в рецензіях Меланії Нижанківської	80
<i>Шовгенюк С.С.</i> Інструменти сімейства бас-кларнетів та їхнє поширення у концертній практиці 10-40-х років XIX століття	86
<i>Бєдакова С.В.</i> Новаторське експериментаторство Романа Сімовича (20-30 роки ХХ ст.)	91
<i>Фішер Т.П.</i> Класика і пропаганда: концертне життя Львова 1941-1944 рр. у світлі щоденної преси	95
<i>Кисельова К.О.</i> Формоутворення жіночого костюма 50-х років ХХ століття	101
<i>Павлюк І.А.</i> Різдво у сучасному Львові: традиції і новаторство культурно-мистецьких заходів	109